

چالش‌های فراروی اصلاحات آیین دادرسی کیفری در فرانسه: تحلیل و تأکید بر حقوق متهم

سمیه نگهداری خورسند فرد^۱

* نوع مقاله: ترویجی / تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۴ / تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۷

کدمقاله: JHVMN-۲۵۰۶-۱۳۰۶

چکیده

آیین دادرسی کیفری فرانسه، به عنوان یکی از پرچالش‌ترین نهادهای قضایی، موجبات اعتراضات گسترده‌ای را در این کشور مهیا نموده است؛ قوانین پیشین فرانسه، از جمله عدم تفکیک وظایف کارگزاران قضایی از جمله پلیس، بازپرس و قاضی از یکسو و نادیده گرفتن حقوق متهم در حین دادرسی از سوی دیگر چالش‌های بزرگی را در نظام قضایی این کشور به وجود آورده بود؛ به گونه‌ای که از اوایل ۲۰۱۰ میلادی به بعد کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، سیستم قضایی فرانسه را موظف به اعمال اصلاحات اساسی در آیین دادرسی کیفری این کشور نمود؛ در رویکرد جدید اگرچه به لحاظ نظری تغییرات قابل توجهی در نظام قضایی ایجاد شده؛ اما در عمل رویه پیشین بر ساختار مذکور حاکم است؛ توضیح آن‌که اگرچه بر خلاف رویه پیشین، حق دسترسی به وکیل در طول بازداشت متهم توسط پلیس و نظارت بازپرس بر روند بازداشت متهم توسط پلیس یا «گارد اوو» به رسمیت شناخته شده، اما نتایج این پژوهش که بر اساس روش توصیفی و تحلیلی انجام شده، نشان می‌دهد که تداوم تبعیض، عدم شفافیت، تشریفات گسترده، تداوم روندهای پیشین و عدم همکاری بازپرس با پلیس، اجرایی شدن اصلاحات را با موانع جدی مواجه ساخته است.

واژگان کلیدی: آیین دادرسی کیفری فرانسه، اصلاحات، حقوق متهم، گارد اوو.

^۱ کارشناسی ارشد، گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، واحد کرج، ایران. (نویسنده مسئول)
saranegahdari^{۶۸۶}@gmail.com

مقدمه

در طول بیست سال گذشته، حقوق جزا در فرانسه دستخوش اصلاحات پی‌درپی شده و هدف از انجام آن نیز جبران برخی از احکام و رویه‌های قضایی بوده که به شدت باعث آزدگی افکار عمومی شده است. از همین رو اصلاحات ۲۰۰۰ به بعد در آیین دادرسی کیفری فرانسه؛ اگرچه حاکی از تحولات فراوان در حیطه‌های مختلف دادرسی از جمله دستورالعمل قانونی در خصوص چگونگی مواجهه با متهم است؛ اما در عمل این رویه‌های سابق قضایی است که متعین نحوه برخورد با متهم بوده و آئین دادرسی کیفری فرانسه را شکل داده است. (کارباس، ۲۰۲۲)

اصلاحات اخیر در آئین دادرسی کیفری همانند سایر اصلاحات توسط کمیسیون «دلماس مارتی»^۱ مطرح شد؛ هدف اصلی اعضاء این بود که کار همه کارگزاران نظام عدالت کیفری، از بازپرس گرفته تا قاضی را با حذف تشریفات غیرضروری یا زائد، تسهیل و درواقع هر یک از بازیگران را بر کار اصلی خود متمرکز کند؛ (پل، ۲۰۱۹) بر اساس اصلاحات مذکور وظایف هر یک از کارگزاران سیستم قضایی به تفکیک بیان شده است؛ براین اساس امر تحقیق برای افسران پلیس و ژاندارم‌ها، پیگرد قانونی برای دادستانی، قضاوت برای قاضی است؛ امری که تا پیش از این با مشکلات جدی مواجه بود. اصلاحات اخیر طیف گسترده‌ای از مسائل از جمله تحقیقات و بازداشت تا محاکمه و تجدیدنظرخواهی را در بر می‌گیرد و همگی در قالب پروژه‌های طراحی شده‌اند که آرمان «تقویت فرض برائت و حقوق قربانیان» را در افق خود دارد؛ درواقع این اقدام، بخشی از یک اصلاحات گسترده‌تر است که در ابتدا شامل تقویت استقلال دادستان از کنترل سلسله‌مراتبی وزیر دادگستری و تغییر نحوه نظارت قضات بر روند دادرسی بود. (جیاکوپلی، ۲۰۲۳)

اصلاحات آئین دادرسی کیفری فرانسه شامل حدود ۱۴۲ ماده است که برخی از آن‌ها مانند قوانین مربوط به حق تجدیدنظرخواهی از رأی دادگاه بدوی و تأسیس دادگاه آزادی‌ها و بازداشت، نشان‌دهنده تغییر رویکرد اساسی به حقوق متهم در این کشور است. به دنبال اقداماتی که در ۱۹۹۹ برای ساده‌سازی و شفاف‌کردن جنبه‌های آیین دادرسی کیفری و کاهش اطاله دادرسی تصویب شده بود؛ بخش بزرگی از اصلاحات جدید نیز در پی تقویت حقوق متهم و تضمین رفتار مناسب با او در تمام

^۱ Delmas-Marty

کمیسیون دلماس مارتی مسئولیت بررسی اصلاحات و تغییرات در قوانین فرانسه و پیشنهاد آن با پارلمان را بر عهده دارد.

مراحل فرایند دادرسی است، این اصلاحات اگرچه در ظاهر بسیار مطلوب است، اما بررسی موضوع در چارچوب فرایند بسیار متفاوت عدالت کیفری در فرانسه حقایق دیگری را روشن می‌سازد؛ فرایندی که (تا زمان تصویب این اصلاحات) در آن پلیس موظف نبود علت بازداشت را به متهم اطلاع دهد؛ توضیح آن که متهمینی که در بازداشت پلیس بود، تنها پس از ۲۰ ساعت بازداشت و فقط برای نیم ساعت حق مشورت با وکیل خود را داشت و حتی در مواردی که متهم به علت جرائمی بزرگ محاکمه می‌شد؛ حق هیچگونه تجدید نظرخواهی در خصوص رأی صادره در دادگاه بدوی را نداشت. (ورگنول، ۲۰۲۲)

به نظر می‌رسد که باتوجه به ریشه‌های تاریخی متفاوت و فرهنگ حقوقی فرانسه، موارد مذکور کاستی‌های قابل توجهی هستند؛ چنانچه در بسیاری از موارد، اصلاحات حقوقی چیزی بیش از همسو کردن فرانسه با اکثر کشورهای اروپایی و تضمین رعایت «کنوانسیون اروپایی حقوق بشر»^۱ نیست. پاراگراف‌های آغازین گزارش مقدماتی کمیسیون «دلماس - مارتی» که به دلیل نگرانی از تأثیر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر بر آیین دادرسی کیفری فرانسه تأسیس شد بر این نکته تأکید دارد که: «اما تمام مشکل آیین دادرسی کیفری این است که کارایی، صرف‌نظر از میزان ضرورت آن، به هیچ وجهی قابل پیگیری نیست؛ اگرچه شکنجه ممکن است فرد گناهکار را به اعتراف وادارد، اما این امر نمی‌تواند استفاده از آن را توجیه کند. علاوه بر این، اصول قانون اساسی فرانسه ایجاب می‌کند که کارایی این فرایند منوط به احترام به حقوق اساسی فرد باشد.» (مارتی، ۲۰۲۴، ۱۱ - ۱۲)

تا پیش از این فقدان بسیاری از ضمانت‌های اساسی مانند دسترسی فوری به مشاوره حقوقی هنگام بازداشت یا حق متهمین برای دانستن دلیل بازداشت، نشانه دیگری از فرایندی بود که تمهیدات کافی برای تبدیل فرض براءت به واقعیت‌های دادرسی کیفری را فراهم نمی‌کرد، این در حالی است در حال حاضر بسیاری از اصلاحات قانونی به این موضوع می‌پردازد و فرض براءت اکنون به‌عنوان یک اصل اساسی توصیف می‌شود که باید در تمام مراحل دادرسی کیفری رعایت شود و اصول دیگر از آن پیروی کنند. بر اساس یک ماده مقدماتی جدید «آیین دادرسی کیفری باید منصفانه باشد، اجازه دهد مسائل توسط همه طرف‌ها مورد بحث قرار گیرد و تعادل بین حقوق طرفین حفظ شود. باید با متهمان

^۱. کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (European Convention on Human Rights)، یک معاهده بین‌المللی برای حفاظت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در اروپاست که در سال ۱۹۵۰، پیش‌نویس آن توسط نهاد نوبنیاد شورای اروپا تهیه و در سوم سپتامبر ۱۹۵۳ لازم‌الاجرا شد.

رفتار یکسانی صورت گیرد و قوه قضائیه نیز مسئول حفاظت از حقوق قربانی است. افراد متهمین به ارتکاب جرم یا تحت پیگرد قانونی، بی گناه فرض می‌شوند؛ زیرا جرم آن‌ها ثابت نشده است. آنها حق دارند از ماهیت اتهامات علیه خود مطلع شوند و وکیل مدافع داشته باشند. هرگونه محدودیتی بر آزادی فرد باید توسط مرجع قضایی تعیین شود و کاملاً ضروری، متناسب با شدت جرم و به‌گونه‌ای باشد که به کرامت آن شخص لطمه نزند. تصمیم در مورد پیگیری یا عدم پیگیری اتهامات باید در مدت‌زمان معقولی گرفته شود. همه محکومان حق دارند محکومیت خود را توسط دادگاه دیگری بررسی کنند.» (ورژنول، ۲۰۲۲)

۱- اصلاحات مربوط به روند پیش از دادرسی

طی اصلاح مواد ۱-۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه و به‌منظور رعایت ماده ۵ (۲) کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، الزام پلیس به اطلاع رسانی در مورد دلایل بازداشت متهم در بازداشت‌گاه پلیس ضروری اعلام شده است؛ بر اساس این ماده: «هر فرد بازداشت شده باید فوراً و به زبانی که او دلایل دستگیری و هرگونه اتهام علیه خود را درک می‌کند، مطلع شود.» یکی دیگر از مواد مورد توجه در اصلاحات، الزام به داشتن مترجم در تمام مراحل دادرسی کیفری است. در مورد نحوه برخورد با متهمان در روند دادرسی کیفری، فرانسه یکی از بالاترین سطوح دعاوی را در «دادگاه اتحادیه اروپا»^۱ دارد و بخش عمده‌ای از آن مربوط به مدت زمانی است که متهمین در حین تحقیقات و پیش از صدور رأی یا کیفرخواست، در بازداشت موقت به سر می‌برند.

بر اساس اصلاحات اخیر در ماده ۸۱ آئین دادرسی کیفری فرانسه چنین آمده است:

مأموران پلیسی که در حین انجام وظایف قضایی خود به سوءرفتار متهم می‌شوند، اکنون به‌جای بازرسی تحت سلسله‌مراتب خودشان، توسط یک بازرس قضایی مورد تحقیق قرار خواهند گرفت. این امر ممکن است توسط وزیر دادگستری دستور داده و توسط یک قاضی انجام شود. براین اساس «تصمیمات دادگاه بدوی که یک افسر را از مقام قضایی پلیس خلع می‌کند و در نتیجه او را از انجام تحقیقات جنایی منع می‌کند، بلافاصله لازم‌الاجرا خواهد بود.» (ماده ۲۲۷). یکی از پرونده‌های مشهور

^۱ دادگاه اروپا ناظر این است که قوانین مصوبه توسط اتحادیه اروپا و دولت‌های عضو اتحادیه، در چهار چوب پیمان‌های اساسی تأسیس اتحادیه اروپا باشند. همچنین، تشخیص اینکه آیا قوانین مصوبه توسط دولت‌های عضو، موافق با قوانین و رهنمودهای اتحادیه اروپا است، با دادگاه اتحادیه اروپا می‌باشد. این دادگاه عالی، که در واقع دیوان عالی اتحادیه اروپا است، به دعاوی بین کشورهای عضو و دعاوی بین ارگان‌های مختلف اتحادیه اروپا نیز رسیدگی می‌کند.

در این زمینه پرونده «توماسی»^۱ علیه فرانسه بود که پیش از تبرئه به مدت پنج سال و نیم در بازداشت موقت به سر می‌برد و این موضوع مدت‌ها وزارت دادگستری فرانسه درگیر ساخته بود؛ بر همین اساس سعی شده است تا ذیل شرح وظایف «قاضی آزادی‌ها و بازداشت» و «قاضی اعلام جرم» تا حدودی این مشکل کاهش یابد. (ترول، ۲۰۲۱)

نهایت اینکه اصل براءت مدت‌هاست که به‌عنوان بخشی از فرایند کیفری فرانسه در نظر گرفته می‌شود و موضوعاتی از جمله اهمیت انجام تحقیقات کامل در مرحله پیش از محاکمه گرفته، بار اثبات در دادگاه و گنجاندن کلی اصول کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته‌اند.

۲- اصلاحات مربوط به مرحله تحقیقات و دادرسی

بر اساس اصلاحات جدید در راستای سایر اقدامات برای کاهش تأخیر در فرایند کیفری، محاکمه سریع و تصمیم‌گیری فوری‌تر دادستان‌ها موظف‌اند جدول زمانی مشخصی در این حیطة تعریف نموده و پلیس باید ظرف ۶ ماه در مورد تحقیقات انجام شده گزارش دهد. (ماده ۷۵-۱). علاوه بر این در اصلاحات جدید به محض شناسایی متهمین، دادستان باید مطلع شود. (ماده ۷۵-۲) به این ترتیب، تحقیقات می‌تواند سریع‌تر پیش برود و نیاز به محدود کردن آزادی افراد درگیر در تحقیقات به حداقل برسد. اگر متهمینی پس از بازداشت در بازداشت‌گاه آزاد شده باشد، پس از یک دوره ۶ ماهه، می‌تواند از دادستان درخواست بررسی پیشرفت تحقیقات را و یا صدور دستور خاتمه آن را مطرح کند؛ علاوه بر این متهم می‌تواند از دادستان درخواست کند که پرونده را به دادگاه عالی عدالت ارجاع دهد.^۲ (ماده ۶۳-۱؛ ۷۷-۲؛ ۷۷-۳)

بر اساس قوانین قبلی، متهمینی که در بازداشت پلیس قرار می‌گرفتند، تحت نظارت یک افسر بود و این افسر موظف بود به بازپرسی که مسئول نظارت بر دوره بازداشت است، اطلاع دهد. در واقع قانون قبلی مأموران را ملزم می‌کرد که «به‌محض امکان» بازداشت متهم را به بازپرس اطلاع دهند، اما این قانون در اصلاحات جدید مورد بازبینی قرار گرفت، به طوری که این اطلاعات باید در ابتدای بازداشت

^۱. Tomasi

کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (European Convention on Human Rights)، یک معاهده بین‌المللی برای حفاظت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در اروپاست که در سال ۱۹۵۰، پیش‌نویس آن توسط نهاد نوبنیاد شورای اروپا تهیه و در سوم سپتامبر ۱۹۵۳ لازم‌الاجرا شد.

^۲. دادگاه عالی عدالت تصمیم می‌گیرد آیا تحقیقات می‌تواند ادامه یابد یا خیر.

به بازپرس ابلاغ شود. در قانون جدید هدف از ابلاغ به بازپرس، اطمینان از انجام صحیح دادرسی است. در این راستا کمیسیون ملی مشاوره حقوق بشر اگرچه بر اهمیت محوری دخالت بازپرس در حفاظت از حقوق متهم تأکید دارد، باین حال، همچنان مأمور بازداشت در فرانسه به طور سیستماتیک بازداشت متهمین را مجاز می‌داند. (دانگلدس و همکاران، ۲۰۲۴)

در واقع، ماهیت ارتباطات پلیس و دادستان در بسیاری از موارد، نشان می‌دهد که این فرض وجود دارد که بازداشت رد نخواهد شد: انتقال اطلاعات توسط پلیس به دادستان نه به عنوان درخواست مجوز یا دستور، بلکه به عنوان یک ارتباط ساده اطلاعات توصیف می‌شود که لزوماً نیازی به پاسخ ندارد. به هر صورت علی‌رغم اصلاحات جدید، رایج‌ترین دلیل هرگونه بحث بین پلیس و بازپرس، اختلاف نظری در مورد بازداشت وجود ندارد، بلکه روشن کردن رویه و فرم قانونی و بحث در مورد راه‌های تحقیق موضوع اصلی آنها است. (هودسون، ۲۰۰۲)

تغییر عمده دیگر این است که افراد تحت بازداشت پلیس اکنون برای اولین بار باید از ماهیت جرمی که به آن متهم هستند و حق سکوت خود - در صورت لزوم وجود مترجم - مطلع شوند. با این حال، تأثیر این تعهدات احتمالاً به نحوه اجرای آنها محدود خواهد شد. بخش‌نامه رسمی وزارت دادگستری که همراه با این قانون است، به مأموران دستور می‌دهد که نباید در شروع بازجویی‌ها به متهمین حق سکوت را یادآوری کنند. از دیدگاه آنها این امر نه مطلوب است و نه از نظر قانونی الزامی است و انجام این کار «بی‌معنی» و تشویق متهمین به سکوت خواهد بود، با این وجود، این اصلاحات به طور گسترده مورد مخالفت قرار گرفت و بیم آن می‌رفت که همراه با دسترسی قبلی متهمین به مشاوره حقوقی در بازداشت، بسیاری دیگر از حق سکوت خود استفاده کنند و بنابراین مانع تحقیقات و جستجوی حقیقت شوند. این‌ها اصلاحات بسیار مهمی هستند و با توجه به ارجاعات مداوم به استانداردهای کنوانسیون اروپایی حقوق بشر متهمین همچنان در برخورداری از این حقوق با مشکل مواجه هستند. تاکنون از این حقوق برخوردار نبوده‌اند. (تاتارینو، ۲۰۲۴)

بدیهی است که متهمین در بازداشت پلیس بسیار آسیب‌پذیرتر از متهمانی هستند که در حال محاکمه توسط قاضی هستند، بر همین اساس آنها در این دوره نیاز بیشتری به وکیل ندارد. جالب توجه است که این دیدگاه که ضبط تمام بازجویی‌ها را ضروری است؛ توسط برخی از نهادهای مهم فرانسوی مطرح شدند، باین حال، این دیدگاه توسط دولت پذیرفته نشد و در برنامه اصلاحات جای نگرفت. تغییرات ایجاد شده در رویه قضایی در پی تقویت فرض برائت است. در اصلاحات جدید عملکرد قاضی

از پلیس و وزیر دادگستری تفکیک و البته مثبت تلقی شده است. این قدرت اوست که افراد دخیل در تحقیقاتش را بازداشت کند، تحقیقاتی که نظرات منفی زیادی را به خود جلب کرده و برای چندین دهه موضوع بحث‌های داغ بوده است. تبلیغات زیادی پیرامون قانون تازه تأسیس «حقوق آزادی‌ها و بازداشت» صورت گرفته است، زیرا این قانون احتمالاً بیشترین تلاش برای اصلاحات در تاریخ کیفری فرانسه بوده است. (بورینگ، ۲۰۲۱)

در قانون جدید قاضی در مورد مسائلی که بر حقوق و آزادی‌های متهمین تأثیر می‌گذارد، قضاوت خواهد کرد. این رویه جدید به گونه‌ای طراحی شده است که با الزام کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مبنی بر اینکه بازداشت پیش از محاکمه باید توسط قاضی بی‌طرفی تعیین شود که در نظر دیگران نیز بی‌طرف به نظر می‌رسد، مطابقت بیشتری داشته باشد. این پست جدید توسط یک قاضی ارشد دادگاه اداره می‌شود و هدف این است که متهمین باتوجه به اینکه دو قاضی پرونده او را بررسی کرده‌اند، بهتر محافظت شود: ۱. قاضی دستور دهنده که ابتدا پرونده را برای بازداشت موقت ارجاع داده و قاضی اجرای عدالت که تصمیم را اتخاذ خواهد کرد. (ماده ۱-۱۳۷)

به نظر می‌رسد این اقدام در دستیابی به هدف خود مبنی بر کاهش تعداد افرادی که در طول دوره آموزش، قبل از محاکمه در بازداشت موقت به سر می‌برند، تا حدودی موفق بوده است. با این حال، فقدان پرسنل کافی به این معنی بوده است که به‌ویژه حوزه‌های قضایی کوچک‌تر قادر به تعیین قضاتی مختص به این وظیفه نبوده و مجبور شده‌اند قضات ارشد دادگاه را به صورت چرخشی تعیین کنند. این امر برای جلسات دادگاه بسیار مختل‌کننده بوده، زیرا مشارکت قبلی قاضی در یک پرونده مانع از رسیدگی بعدی قاضی به آن موضوع می‌شود.

اکنون جلسه استماع قرار بازداشت موقت می‌تواند بنا به درخواست متهمین به صورت علنی برگزار شود، مگر اینکه دادگاه آن را خطری برای تحقیقات یا شخص ثالث بداند. (ماده ۱۴۵) آستانه جرمی که قرار بازداشت موقت در آن‌ها مجاز است نیز افزایش یافته (ماده ۱-۱۴۳) و حداکثر مدت بازداشت برای افراد قابل محاکمه در دادگاه صالح ۲ سال است و برای اولین بار برای جدی‌ترین جرائم، محدودیت تا ۴ سال اعمال شده و عنوان نسبتاً مبهم «اخلال در نظم عمومی» نیز به‌عنوان مبنایی برای قرار بازداشت موقت به جز در جدی‌ترین موارد حذف شده است. (ماده ۱۴۴). قانون فعلی در پی آن است تا متهمانی را که سوءظن کمتری علیه آنها وجود دارد، در دسته «معاونت موقت» قرار دهد، در حالی که همچنان حقوق دفاعی آنها حفظ می‌شود. وضعیت «معاونت موقت» در سال ۱۹۸۷

ایجاد شد؛ این وضعیت نشان می‌داد که شواهد کافی برای قراردادن یک فرد تحت تحقیقات رسمی وجود ندارد. (همان)

این اصلاحات به دنبال کاهش تأخیرها در تمام مراحل فرایند دادرسی کیفری هستند. برای نمونه در قوانین جدید دادگاه اصلاح و تربیت فقط می‌تواند برای یک دوره ۲ ماهه متهم را در بازداشت نگه دارد که البته این مدت‌زمان برای دو بار قابل تمدید است و اگر او پس از ۶ ماه محاکمه نشده باشد، آزاد می‌شود. (ماده ۱۷۹)

در دادگاه بدوی، این دوره یک سال است که دو بار (در شرایط استثنایی) به مدت ۶ ماه قابل تمدید است و اگر او پس از ۲ سال بازداشت محاکمه نشده باشد، متهم آزاد خواهد شد. (ماده ۲-۲۱۵) در اینجا حق افراد ناشنوا برای ترجمه مراحل دادرسی به زبان اشاره نیز گنجانده شده است، علاوه بر این کسانی که از اتهامات وارده تبرئه می‌شوند نیز می‌توانند درخواست جبران هزینه‌ها - به‌ویژه بازپرداخت هزینه وکیل - را بدهند. (ماده ۲-۸۰۰)

دادگاه بدوی به جدی‌ترین جرائم و جنایات رسیدگی می‌کند و شامل یک هیئت‌منصفه متشکل از دوازده قاضی است که با هم گناهکار یا بی‌گناه بودن و مجازات را تعیین می‌کنند. اصلاحات جدید، امکان تجدیدنظرخواهی از محکومیت را در یک دادگاه بدوی فراهم کرده است (مواد ۲۳۱، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۲). و دادستان نیز می‌تواند در «دادگاه بدوی» علیه حکم تبرئه درخواست تجدیدنظر کند. سوگندی که اعضای هیئت‌منصفه ملزم به ادای آن هستند نیز تغییر یافته است تا به اصل برائت و قاعده‌ای که هرگونه شک و تردید باید به متهم و حقوق قربانیان داده شود، اشاره داشته باشد. (ماده ۳۰۴). سرنوشت متهمان پس از صدور حکم نیز موضوع اصلاحات بوده است. شرایط کسانی که دوران حبس خود را می‌گذرانند نیز با ساخت ده زندان جدید بهبود خواهد یافت که امکان سلول‌های انفرادی بیشتر و دوش گرفتن هفتگی را فراهم می‌کند. جایگزین‌هایی برای بازداشت، مانند نظارت الکترونیکی نیز مورد توجه قرار گرفته، اما دولت بیشترین امید خود را به اصلاح سیستم آزادی مشروط زود هنگام زندانیان بسته است.

۳- اصلاحات مربوط به مرحله تجدیدنظر خواهی

نحوه برخورد با کسانی که به دیوان عالی کشور مراجعه می‌کنند، مورد انتقاد شدید قرار گرفته است. بر اساس ماده ۵۸۳ آئین دادرسی کیفری فرانسه - تجدیدنظرخواهان در دیوان عالی کشور موظف

بودند «روز قبل از جلسه رسیدگی خود را به بازداشتگاه تحویل دهند؛ مگر اینکه حکم ویژه‌ای در این زمینه صادر شده باشد» و عدم انجام این کار منجر به رد خودکار تجدیدنظرخواهی می‌شد. تا پیش از اصلاحات؛ علی‌رغم محکومیت‌های مکرر فرانسه توسط دادگاه اتحادیه اروپا در خصوص ماده ۵۸۳، دادگاه‌های فرانسه به اعمال این قانون ادامه دادند تا اینکه سرانجام توسط وزارت دادگستری فرانسه اعلام شد که دیگر نیازی به تسلیم تجدیدنظرخواهان به دادگاه نیست و ماده ۵۸۳ اکنون براین اساس اصلاح شده است.

۴- اصلاحات مربوط به اعاده دادرسی

یکی دیگر از اصلاحاتی که مستقیماً به عدم توجه فرانسه به تصمیمات دادگاه اتحادیه اروپا مربوط می‌شود، بررسی مجدد پرونده‌هایی است که توسط افراد مدعی به رفتار ناعادلانه با ایشان مطرح می‌شود. در این راستا فرانسه به دلیل امتناع از بازگشایی پرونده‌ای که فردی به دلیل عدم رعایت حق دفاع محکوم شده بود، به شدت مورد انتقاد قرار گرفت^۱.

۵- جایگاه وکلا در اصلاحات جدید

وکیل مدافع فرانسوی در فرایند دادرسی کیفری در فرانسه نوعی بیگانه محسوب می‌شود؛ در حالی که دادستان، قاضی آموزش و قضات دادگاه از جایگاه قضایی ویژه‌ای برخوردارند و همین امر فرهنگ حقوقی و انتظارات بازیگران در فرایند کیفری را شکل می‌دهد؛ بدین معنا که قاضی در نظام قضایی فرانسه از جایگاه والایی برخوردار است و علت چنین مقامی این است که اجرای قانون به او واگذار شده و وی در جستجوی حقیقت در جهت منافع عمومی است، در مقابل، وکیل مدافع صرفاً به‌عنوان کسی که در جهت منافع متهم و برای پول عمل می‌کند، تعریف می‌شود. (گوپتا، ۲۰۲۳). در مدل فرانسوی تحقیقات تحت نظارت قضایی، نقش وکیل مدافع در فرایند پیش از محاکمه بسیار فرعی‌تر از نقش قاضی ناظر بر تحقیقات است. وکیل مدافع آنجاست تا اطمینان حاصل کند که رویه‌ها رعایت می‌شوند، نه اینکه در این فرایند شرکت کند. به همین دلیل است که اصلاحاتی که به وکلا اجازه دسترسی به متهمین بازداشت شده در بازداشتگاه پلیس را می‌داد، انتقادات زیادی را به خود جلب کرد؛ بر اساس دیدگاه منتقدین، معرفی وکیل مدافع عامل تضعیف‌کننده نقش بازپرس در نظارت بر

^۱. این پرونده مربوط به شخصی به نام «عبدالحمید حکار» بود که متهم به صورت غیابی و بدون حضور وکیل مدافع، به جرم قتل یک افسر پلیس محکوم شد.

تحقیقات تلقی می‌شد. به طور خلاصه، وکیل مدافع، به‌عنوان یک فرد خارجی، کمتر از سایر قضات مورد اعتماد است؛ با این حال، موفقیت برنامه اصلاحی اخیر تا حدودی به تمایل وکیل مدافع برای ایفای نقش بیشتر در این فرایند بستگی دارد. (کرینز، ۲۰۲۲)

به هر حال اگرچه بخش جداگانه‌ای در اصلاحات وجود ندارد، اما مقررات متعددی در اصلاحات اخیر وجود دارد که مستقیماً بر وکلا، تأثیر می‌گذارند. بر این اساس به وکلا اجازه داده شده است که «به موکلان خود در بازداشت پلیس دسترسی داشته باشند.» (ماده ۴-۶۳) بر اساس قوانین جدید، وکیل طی دریافت نامه‌ای از متهم، به طور رسمی امر وکالت را آغاز می‌کند. (ماده ۱۱۵) علاوه بر این در قانون جدید و بر اساس مواد ۲۴۵، ۳۱۲ و ۴۰۸ وکلا زمانی که خودشان مامور قانونی تحقیقات کیفری می‌شوند، مستقیماً سوال از شهود را نیز انجام می‌دهند و نیاز به انجام این امر توسط قاضی نیست.

۶- نقد روند عملی اصلاحات آئین دادرسی کیفری

۶-۱- نقاط ضعف

۶-۱-۱- تداوم تبعیض

قربانی یک جرم جنایی نقش مهمی در فرایند عدالت کیفری فرانسه دارد. او می‌تواند در دادگاه کیفری درخواست غرامت کند، همچنین می‌تواند از قاضی تحقیق بخواهد که تحقیقات خاصی را انجام دهد و از طریق وکیل خود به پرونده دسترسی دارد. علاوه بر قربانی جرم، طیف وسیعی از سازمان‌هایی که نماینده منافع خاص هستند، می‌توانند خود را به‌عنوان طرف مدنی معرفی و ضمن شرکت در فرایند دادرسی از متهم محکوم شده مطالبه غرامت کنند. این سازمان‌ها شامل سازمان‌هایی هستند که با تبعیض نژادی یا جنسیتی، کودک‌آزاری، خشونت جنسی و فحشا مبارزه و یا از موضوعاتی مانند محیط‌زیست محافظت می‌کنند. (الیوت، ۲۰۲۴)

۶-۱-۲- عدم شفافیت

این اصلاحات طیف گسترده‌ای دارد و تلاش کاملی را برای گنجاندن اصول راهنمای خود در مراحل مختلف دادرسی کیفری انجام می‌دهد. نتیجه باید یک فرایند کیفری شفاف‌تر باشد که به طرفین فرصت‌های بیشتری برای مشارکت می‌دهد. با این حال، برای کسانی که مسئول تحقق این اصلاحات

هستند، تصویر، تیره و تار است. علی‌رغم وعده‌های منابع متعدد، شکایت عمومی همه کسانی که مسئول اجرای این تغییرات هستند این است که از آنها خواسته می‌شود با همان منابع یا منابع کمتر، کارهای بیشتری انجام دهند. جلسات استماع عمومی، بهبود حقوق تجدیدنظر و پرسنل اضافی موردنیاز برای اجرای مفاد قانون آیین دادرسی کیفری و تصمیمات قاضی اجرای احکام کیفری، تأثیر قابل توجهی بر حجم کار افراد داشته است. (همان)

۳-۱-۶- تشریفات گسترده

در حالی که تأکید قوانین اخیر بر کاهش تأخیر بوده است، افزایش تشریفات رویه‌ها، تهدیدی برای کند شدن امور، افزایش بار دادگاه‌ها و در نهایت امکان رسیدگی به پرونده‌های کمتر است. پرسنل حقوقی، به نوبه خود، از حجم کار فزاینده و زمان ناکافی برای استراحت شکایت دارند. (دادومو، ۲۰۲۴)

۴-۱-۶- تداوم روندهای پیشین

عدالت کیفری فرانسه در مرحله حساسی از گذار قرار دارد. این نظام که تحت تأثیر گسترده کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است، در عین حال در برابر کنار گذاشتن ساختارهای تفتیشی خود مقاومت می‌کند. این نظام اگرچه موظف به اعمال تغییراتی از جمله پاسخ به تصمیمات خاص دادگاه اروپا و اجرای تضمین‌های اساسی کنوانسیون شده، اما برای بسیاری، به ویژه در خارج از فرانسه، این اصلاحات کافی نیست، از دیدگاه آن‌ها پروژه اصلاحات به نگرانی‌های برجسته‌ای از جمله خشونت پلیس توجهی نداشته است. (همان)

۵-۱-۶- عدم همکاری بازپرس

بر اساس قانون جدید مسئولیت نظارت بر نحوه بازداشت و بازجویی متهمان توسط پلیس بر عهده بازپرس است و در بیشتر موارد، این کار از طریق تلفن یا فکس انجام می‌شود. در واقع اکثر بازپرس‌ها نه وقت و نه تمایلی برای مراجعه به کلانتری و بررسی شرایط بازداشتگاه ندارند و اصلاحات فعلی نیز تغییر چندانی در این زمینه ایجاد نکرده است.

۲-۶- نقاط قوت

۲-۶-۱- دسترسی به وکیل

بر اساس قانون جدید متهمینی که در بازداشت پلیس هستند، اکنون به یک مشاور حقوقی دسترسی دارند، اما وکیل نمی‌تواند شواهد علیه متهمین را ببیند یا در طول بازجویی حضور داشته باشد. در این راستا وکیل اگرچه در خدمت هدفی مشروع برخوردار از «حق دفاع» است، اما در اکثر موارد، از او نه انتظار می‌رود و نه اجازه دارد نقش مهمی در روند پیش از محاکمه ایفا کند.

۲-۶-۲- نظارت بر روند بازداشت پلیس یا «گارد اوو»

بر اساس قانون جدید وکلا برای کمک به موکلان خود و تضمین اجرای صحیح گارد اوو حضوری فعال دارند، همین امر باعث شده است که افسران پلیس رویه خصمانه خود را تعدیل نمایند؛ علاوه بر این که بنا بر قانون جدید بازرسان خصوصی برای تأیید تحقیقات انجام شده توسط پلیس موظف به تحقیق هستند؛ ضمن اینکه دولت مجبور بوده است با مخالفت شدید پلیس با این اصلاحات مقابله کند. (گرو، ۲۰۲۴)

نتیجه گیری

متن قانون آئین دادرسی کیفری فرانسه در دهه‌های پیشین دارای نقایص جدی بود؛ به گونه‌ای که اگرچه متهمین تا پیش از این از حق داشتن وکیل در طول بازداشت موقت محروم بودند؛ اما بر اساس اصلاحات جدید افراد حق داشتن وکیل مدافع را دارند و برخی از افراد، مانند نوجوانان و افراد دارای معلولیت ذهنی، حق دریافت کمک حقوقی را دارند؛ یکی دیگر از موارد، اصل برائت بود، این اصل مهم حقوقی علی‌رغم مغفول ماندن در قوانین پیشین در قانون جدید صاحب جایگاه شده است. موضوع دیگر تفهیم اتهام است که در قوانین جدید و جاهت رسمی یافته؛ علاوه بر اینکه در رویکرد جدید حق سکوت نیز به رسمت شناخته شده و افراد مجبور نیستند به سؤالات پلیس (به جز ارائه هویت خود) پاسخ دهند.

مضاف بر نکات مذکور؛ حقوق ذیل نیز در قانون آئین دادرسی کیفری فرانسه پس از اصلاحات به رسمیت شناخته شده است:

۱. حق دسترسی به حقوق: متهم باید به سرعت از حقوق قانونی خود مطلع شود و والدین یا سایر افراد مناسب می‌توانند به او کمک کنند؛
۲. حق دسترسی حق حریم خصوصی: بازجویی ضبط خواهد شد (صوتی - تصویری یا غیره) و حریم خصوصی رعایت خواهد شد؛
۳. حق وثیقه: افراد می‌توانند پس از تفهیم اتهام درخواست وثیقه کنند و قاضی هنگام تصمیم‌گیری، شایستگی پرونده را در نظر می‌گیرد؛
۴. حق تجدیدنظرخواهی: اگر قاضی وثیقه را رد کند، می‌توان به این تصمیم اعتراض کرد؛
۵. حق کمک در طول فعالیت‌های پیش از محاکمه: دادگاه باید اطمینان حاصل کند که متهم برای محاکمه وکیل قانونی دارد و در صورت لزوم می‌تواند وکیل تعیین کند؛
۶. حق تجدیدنظرخواهی: محکوم می‌تواند از تصمیم دادگاه تجدیدنظر و در نهایت، دادگاه تجدیدنظر درخواست تجدیدنظر کند.

این حقوق اگرچه در نظر حکایت از تحولی عمده در سیستم قضایی فرانسه است؛ اما در عمل تداوم تبعیض، عدم شفافیت، تشریفات گسترده، تداوم روندهای پیشین و عدم همکاری بازپرس در زمره نقاط ضعفی است که اجرایی شدن اصلاحات را با موانع جدی مواجه ساخته است.

منابع

- ۱- Carbasse, J.M (۲۰۲۲). Histoire du droit pénal et de la justice criminelle, paris: Presses Universitaires de France .
- ۲- Code de procédure pénale, (۲۰۲۳). Marque: Dalloz.
- ۳- Garraud, R (۲۰۲۴). Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale, Marque: Dalloz.
- ۴- Giacomelli, M (۲۰۲۳). A réforme du Code pénal et du Code de procédure pénale, Opinio doctorum, Marque: Dalloz.
- ۵- Pellé, S (۲۰۱۹). Procédure pénale et droit de la peine, Marque: Dalloz .
- ۶- Boring, N (۲۰۲۱). France: Government Initiates Judicial Reforms. ۲۰۲۱, Available at SSRN: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/۲۰۲۱-۰۵-۲۵/france-government-initiates-judicial-reforms>.
- ۷- Cairns, W (۲۰۲۲). Introduction to French Law. London: Cavendish .
- ۸- Dadomo, C (۲۰۲۴). The French Legal System, London: Sweet & Maxwell.
- ۹- Danglades, D et al (۲۰۲۴). "Navigating criminal justice cooperation: A French perspective on EU framework decisions," European Journal of Probation, ۱۶ (۱) ۹۳-۱۰۴.
- ۱۰- Elliott, C (۲۰۲۴). French Criminal Law, Willan: HPS .
- ۱۱- Garé, T (۲۰۲۴). Droit pénal. Procédure pénale ۲۰۲۳, Marque: Dalloz.
- ۱۲- Gupta, k (۲۰۲۳). "A Comparative Analysis of Criminal Investigations: Within Inquisitorial and Adversarial Framework with Specific Reference to India and France", BALLB (HONS) Criminal law, ۲۳ (۱۱), ۴۵ – ۷۲.
- ۱۳- Hodgson, J (۲۰۰۲). Suspects, Defendants and Victims in the French Criminal Process: The Context of Recent Reform, International and Comparative Law Quarterly, ۵۱ (۴), pp: ۷۸۱-۸۱۶.
- ۱۴- Tatarinov, M (۲۰۲۳) Duality of Criminal Procedure Policy Trends in the New Criminal Procedure Reform in France, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=۴۶۶۴۶۲۱> or <http://dx.doi.org/۱۰.۲۱۳۹/ssrn.۴۶۶۴۶۲۱>.

۱۵- Trouille, H (۲۰۲۱). "A look at French criminal procedure", Criminal law review, ۴۲ (۱۳), PP: ۷۳۵-۷۴۳.

۱۶- Vergnolle, S (۲۰۲۲). "Understanding the french criminal justice system as a tool for reforming international legal cooperation and cross-border data requests," Hall open science, ۳۲ (۱۶), pp: ۲۰۶ – ۲۳۴.

Challenges facing Criminal procedure Reformers in France: An analysis and emphasis on the rights of suspects

Somayeh Negahdari Khorsand Fard^۱

Article Number: JHVMN-۲۰۲۱-۱۳۰۶

Abstract

The French Criminal Procedure Code is one of the most challenging judicial institutions, which has caused widespread protests in the country; previously, on the one hand, undifferentiation of duties of judicial officials, including the police, investigators, and judges, , and the neglect of the rights of the accused during the trial, on the other hand, had created major challenges in the country's judicial system; which caused the European Convention on Human Rights has obliged the country's judicial system to implement fundamental reforms in it's criminal procedure since early ۲۰۱۰. In the new approach, although theoretically significant changes have been made in the judicial system, practically the previous trend dominates the aforementioned structure; Explanation: Although, contrary to previous practice, the right of access to a lawyer during the arrest of the accuser by the police and supervision of the police on arrest process or "Garde à Vue" has been admitted, practically, the continuation of discrimination, lack of clarity, extensive formalities, the continuation of previous processes and the lack of cooperation of the interrogator are among the weaknesses that have seriously hindered the implementation of the reforms.

Keywords: French criminal procedure code, reforms, rights of the accuser, Garde à vue.

^۱.Master of Law, Department of Law, Payam Noor University, Karaj Branch, Iran. (Corresponding Author) saranegahdari^{۶۸۶}@gmail.com

